

Lausunto

15.05.2026

Asia: VN/36541/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi poliisilain 5 a luvun (siviilitiedustelu) muuttamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan useissa kohdin tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamaan tiedustelutoiminnan lainmukaisuuden valvontaan. Käsittelen sen vuoksi seuraavassa siviilitiedusteluviranomaisen toimivaltuuksia koskevan sääntelyn lähtökohtia ja eräitä ehdotetun sääntelyn yksityiskohtia erityisesti tehokkaan laillisuusvalvonnan mahdollistumisen näkökulmasta.

1. Viranomaisten kyky toteuttaa lakisääteiset tehtävänsä muuttuvassa turvallisuustilanteessa

Turvallisuustilanteen muuttuessa on perusteltua arvioida viranomaisten turvallisuusuhkien torjunnassa käyttämien toimivaltuuksien riittävyttä muuttuneessa tilanteessa. Kyse on viranomaisten kyvystä toteuttaa tällöinkin lakisääteiset tehtävänsä eli täyttää virkavelvollisuutensa.

Turvallisuustilanteen vaikeutuminen voi tarkoittaa normaalioloista normaaliolojen vakavaan häiriötilanteeseen ja edelleen poikkeusoloihin siirtymistä. Siviilitiedustelu toimii äärimmillään normaaliolojen vakavia häiriötilanteita tai poikkeusoloja koskevan ennakkovaroituksen antajana.

2. Viranomaistoiminnan tehokkuusvaatimusten ja oikeusturvanäkökohtien välinen tasapaino muuttuvassa turvallisuustilanteessa

Viranomaistoiminnan onnistumisen edellytyksenä on sitä kohtaan tunnettu yleinen luottamus. Kyse on luottamuksesta toisaalta viranomaistoiminnan tehokkuuteen ja toisaalta sen lainmukaisuuteen. Luottamus viranomaistoiminnan lainmukaisuuteen rakentuu puolestaan viranomaisten tehtäviä,

toimivaltaa ja toimivaltuuksia koskevan sääntelyn riittävälle täsmällisyydelle ja tarkkarajaisuudelle sekä sääntelyn noudattamisen riittävän tehokkaalle valvonnalle.

Myös turvallisuuskysymysten painoarvon kasvaessa muuttuneessa tilanteessa olisi pystyttävä säilyttämään hyväksyttävä tasapaino toisaalta viranomaistoimintaa koskevien tehokkuusvaatimusten sekä toisaalta erilaisten oikeusturvanäkökohtien ja jopa oikeusvaltioperiaatteen ja valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen kansanvaltaisuuden toteutumisen välillä.

Digitaalisessa toimintaympäristössä sekä uhkatoimijoiden että viranomaisten tiedonkeräämis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat parantuneet ja parantuvat edelleen. Toisaalta viranomaisten tiedonkeräämisen ja vaikuttamisen kohdentamiseen ja tiedonkeräämis- ja vaikuttamistoimenpiteiden kohdistamiseen sekä niiden täsmälliseen ja tarkkarajaiseen sääntelyyn liittyy nopeasti kehittyvässä digitaalisessa toimintaympäristössä erityisiä haasteita.

3. Oikeusturvan takeet

Tiedustelutoimintaan liittyviä oikeusturvakysymyksiä arvioitaessa on tarkasteltava tietojenkäsittelyprosessin eri vaiheita koskevan sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta ja tiedustelun kohteiden oikeussuojakeinoja sekä sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta ja oikeussuojakeinoista muodostuvan kokonaisuuden eri osiin mahdollisesti tehtävien muutosten yhteisvaikutusta.

Tietojenkäsittelyprosessi koostuu tietojen hankkimisesta ja muusta keräämisestä, hankittujen ja muuten kerättyjen tietojen tarkastamisesta, tietojen rekisteriin tallettamisesta ja muusta säilyttämisestä tai hävittämisestä, hankittujen, muuten kerättyjen ja mahdollisesti säilytettyjen tietojen yhdistelystä sekä yksittäisten tietojen ja niiden pohjalta laadittujen analyysien viranomaisen omassa toiminnassa hyödyntämisestä tai toiselle taholle luovuttamisesta.

Viranomaisten toimivaltuuksia koskevan sääntelyn mahdollista väljyyttä voidaan kompensoida jossain määrin toimivaltuuksien käyttöä koskeviin päätöksiin sisällytettävillä tapauskohtaisilla rajoituksilla ja ehdoilla. Säännösten pitäisi muodostaa kuitenkin riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen perusta myös tällaisten tapauskohtaisten rajoitusten ja ehtojen asettamiselle sekä niiden noudattamisen valvonnalle.

Tiedustelun kohteen oikeusturvan kannalta merkityksellinen kokonaisuus koostuu tiedonhankintatoimivaltuutta käyttämällä saatujen tietojen tarkastamisen ja säilyttämisen sekä tiedonhankintatoimivaltuuden käytöstä sen kohteena olleelle ilmoittamisen sääntelystä.

3.1. Toimivaltuussäätelyn lähtökohdat

Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksia koskevat säännökset on pyritty muotoilemaan sillä tavoin joustaviksi, että viranomaiset pystyisivät niitä soveltamalla toteuttamaan tehtävänsä normaaliolojen lisäksi myös normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen kaltaisten viranomaistoiminnan yleisten periaatteiden noudattaminen tukee toimivaltuuksia koskevan säätelyn joustavaa soveltamista valmiutta tehostettaessa ja kohotettaessa. Pelkästään paljon harkintavaltaa sisältäviin joustaviin oikeusnormeihin ja pääosin yleisiin periaatteisiin nojautuva viranomaistoiminta olisi kuitenkin niin normaalioloissa, normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissakin oikeusturvanäkökohtien kannalta ongelmallista. Kyse olisi lainsäätäjän itsensä ja säätelyn potentiaalisten kohteiden näkökulmasta säätelyn soveltamisen riittävästä ennakoitavuudesta sekä myös toimivaltuuksia käyttävien virkamiesten oikeusturvasta. Keskeiset tiedustelutoimintaan liittyvät oikeusturvaelementit eli perusoikeuksiin merkittävimmin puuttuvia tiedonhankintatoimivaltuuksia koskeva tuomioistuimen ennakkoinen lupamenettely ja kaikkia tiedonhankintatoimivaltuuksia koskeva kattava reaaliaikainen laillisuusvalvonta ovat aidosti merkityksellisiä vain silloin, jos tuomioistuin tai laillisuusvalvoja vertaa niiden yhteydessä kulloinkin käsiteltävänä olevan asian tosiseikkoja säännöksiin, jotka eivät ole sisällöltään liian tulkinnanvaraisia tai liian väljiä. Mahdollinen tarve ainoastaan normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa käytettävissä olevista toimivaltuuksista sekä niiden käytön tavanomaista korkeammasta kynnyksestä ja muista erityisistä edellytyksistä on oma kysymyksensä.

Teknologisen kehityksen seurauksena viranomaisen toimivaltuus saattaa muuttua tehottomaksi tai toimivaltuuden soveltamismahdollisuudet voivat laajentua ennakoimattomasti. Teknologisen kehityksen myötä voivat myös toimivaltuuden luonne ja toimivaltuuden käytön toteuttamistapa muuttua. Esimerkiksi aiemmin ainoastaan etenevästi toteutettavissa ollut toimivaltuuden käyttö voidaan toteuttaa myös takautuvasti tai aiemmin ainoastaan takautuvasti toteutettavissa ollut toimivaltuuden käyttö voidaan toteuttaa myös etenevästi. Vastaavasti aiemmin avun ulkopuoliselta taholta saamista edellyttäneen toimivaltuuden käytön toteuttaminen voi tapahtua myös pelkästään viranomaisen omin toimin. Digitaalisessa toimintaympäristössä viranomaisen tiedonsaantioikeudet tai – mahdollisuudet voivat lisäksi olla tosiasiallisesti yhtä merkittäviä tai jopa merkittävämpiä kuin sen tiedonhankintatoimivaltuudet.

Tiedonhankinta kohdennetaan tiedustelun kohteena olevaan toimintaan ja toimijaan tiedonhankintatoimenpiteet kohdistamalla. Tiedonhankinnan edellytysten täyttymistä arvioitaessa sekä tiedonhankinnan kohdentamiselle ja tiedonhankintatoimenpiteiden kohdistamiselle ja hankittujen tietojen käsittelylle tiedonhankintaa koskevissa päätöksissä tapauskohtaisia rajoituksia ja ehtoja mahdollisesti asetettaessa tulisi pystyä ennakoimaan riittäväällä tarkkuudella tiedonhankinnan oikea kohdentuminen sekä hankittavien tietojen oikeudellinen luonne ja sivullisia koskevien ja muiden tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeettomien ylimääräisten tietojen kertymisen riski. Hankittavien tietojen oikeudellisessa luonteessa on kyse muun muassa tietojen yksityiselämän suojaan eli kotirauhan suojaan, luottamuksellisen viestin salaisuuteen sekä arkaluontoisten ja muiden henkilötietojen suojaan puuttumisen syvyydestä. Yksityiselämän suojaan puuttumisen yhteydessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta sekä vähimmän haitan periaatetta ja siihen

liittyvää viimesijaisuusvaatimusta. Suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate edellyttävät myös ylimääräisen tiedon kertymisen välttämistä. Vaikka kertyvät ylimääräiset tiedot on lähtökohtaisesti hävitettävä välittömästi, tiedonhankinnan tulisi kohdistua alun alkaenkin mahdollisimman tarkasti vain tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin.

Vaikka siviilitiedustelun varsinaisena kohteena olisi vieraan valtion viranomaisen tai muun kansallista turvallisuutta uhkaavan organisaation toiminta, oikeusturvanäkökohtien kannalta on merkitystä sillä, että tiedonhankinta voi kohdentua tai tiedonhankintatoimenpiteet voivat kohdistua organisaation itsensä lisäksi myös tiedustelutehtävään liittyvään yksilöön. Tiedonhankintatoimenpiteen kohdistamisperusteena voidaan käyttää esimerkiksi organisaation tai yksilön käyttämää tilaa tai muuta paikkaa, esinettä, ainetta tai omaisuutta, tietokonetta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta tai telesoitetta tai telepäätelaitetta taikka tietoliikennetiedustelun yhteydessä organisaatiota tai yksilöä kuvaavaa hakuheitoa. Tiedonhankintatoimenpide voi kohdistua tosiasiallisesti myös sivulliseen yksilöön. Tähän liittyen myös valtiollisen toimijan viestintään kohdistuvan tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä on edellytetty tarpeellisuusvaatimuksen sijasta välttämättömyysvaatimuksen täyttymistä silloin, kun tiedustelumenetelmän käyttö voi kohdistua tosiasiallisesti myös valtiollisen toimijan ja muun kuin valtiollisen toimijan väliseen viestintään (HE 202/2017 vp s. 179 sekä HE 203/2017 vp s. 200, 201 ja 207).

Tiedonhankinnan edellytysten täyttymistä arvioitaessa sekä tiedonhankinnan kohdentamiselle ja tiedonhankintatoimenpiteiden kohdistamiselle ja hankittujen tietojen käsittelylle tiedonhankintaa koskevassa päätöksessä tapauskohtaisia rajoituksia ja ehtoja mahdollisesti asetettaessa on varsinkin digitaalisessa toimintaympäristössä toimittaessa merkitystä käytettävien tiedonhankinnan kohdentamisperusteiden ja tiedonhankintatoimenpiteiden kohdistamisperusteiden, mahdollisesti asetettavien tapauskohtaisten rajoitusten ja ehtojen sekä hankittavien tietojen teknillisoikeudellisella luonteella. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa kuvataan viestintäverkon teknistä rakennetta (s. 11–13). Tämä kuvaus olisi hyvä kytkeä sellaisiin oikeudellisiin näkökohtiin kuin hankittavien tietojen yksityiselämään puuttumisen syvyys ja ylimääräisten tietojen kertymisen riski, vaikka tällainen teknisten ja oikeudellisten näkökohtien toisiinsa kytkeminen voikin olla haasteellista.

Oma kysymyksensä ovat hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa eri yhteyksissä sivutut tilanteet, joissa tiedustelumenetelmää käyttämällä saadaan teknisluontoisista syistä myös tietoja, jotka eivät kuulu sinällään kyseisen tiedustelumenetelmän käytön ja sitä koskevan päätöksen piiriin. Kyse voi olla esimerkiksi tietoliikenteen teknisten tietojen hankkimisen yhteydessä kertyvistä muunkinlaisista tiedoista tai sellaisista tiedonhankinnalla saaduista teknisluontoisista tiedoista, joiden muihin käytettävissä oleviin tietoihin yhdistämisen seurauksena pystyttäisiin tunnistamaan yksittäisiä luonnollisia henkilöitä. Asetelman ongelmallisuutta voidaan lieventää tietynlaista tietojenkäsittelyä koskevilla säännöksillä sisällytetyillä nimenomaisilla kielloilla ja tiedustelumenetelmän käyttöä koskeviin päätöksiin sisällytetyillä tapauskohtaisilla rajoituksilla ja ehdoilla sekä tietojen hankkimisen ja hankittujen tietojen hyödyntämisen organisatorisella eriyttämisellä.

Tiedustelumenetelmän käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat on tarkastettava ilman aiheetonta viivytystä (poliisilaki 5 a luku 42 § ja laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 13 §). Tarkastaminen mahdollistaa tiedustelukieltojen piiriin kuuluvien tietojen ja tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeettomien tietojen välittömän hävittämisen.

Tiedustelumenetelmällä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei sitä tarvita kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi (poliisilaki 5 a luku 45 § 1 momentti ja laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 15 § 1 momentti 3 kohta). Säilytettyjen henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on uudelleenarvioitava vähintään viiden vuoden välein (rikosasioiden tietosuojalaki 6 § 3 momentti ja laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 57 § 1 momentti).

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamista koskeva 13 § kumottaisiin. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan tarkastamissännös soveltuu erittäin huonosti tietoliikennetiedustelun kaltaisiin kyberympäristössä käytettäviin tiedustelumenetelmiin. Edelleen perustelujen mukaan tietoliikennetiedustelulle leimallinen piirre on, että sen avulla saadut datamäärät voivat olla erittäin suuria, jolloin hankitun aineiston tarkastaminen kohtuullisessa ajassa on osin mahdotonta ja siihen pyrkiminen vie kohtuuttoman paljon voimavaroja. Perusteluissa viitataan myös velvollisuuteen laatia tiedustelumenetelmän käytöstä sen lopettamisen jälkeen pöytäkirja ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluessa, ja todetaan pöytäkirjan sisällöltä edellytetyn perusteella lähtökohtana olevan, että tallenteiden tarkastaminen on tullut suorittaa ennen pöytäkirjan laatimista (s. 35). Tarkastettavan aineiston suuri määrä voidaan näkemykseni mukaan ottaa huomioon tarkastamisen mahdollisen viivytyksen aiheellisuutta tapauskohtaisesti arvioitaessa, ja tarkastaminen on nähdäkseni mahdollista toteuttaa tällöin myös vaiheittain tarkentuen. Tässä yhteydessä voidaan huomioida rikosasioiden tietosuojalain sisäänrakennettua ja oletusarvoiseen tietosuojaa koskevassa 15 §:ssä tarkoitettujen kaltaisia seikkoja. Tiedustelumenetelmän käytöstä laadittavassa pöytäkirjassa kuvataan sen laatimishetken mukainen tilanne, ja pöytäkirjaa on mahdollista täydentää myös jälkikäteen. Pöytäkirjan laatiminen ei näkemykseni mukaan edellytä sinällään kertyneen aineiston tarkastamisen loppuun saattamista. Jos kertyneen aineiston tarkastamiselle ei aseteta mitään aikarajaa, tämä on ongelmallista tiedustelukieltojen piiriin kuuluvien tietojen ja tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeettomien tietojen hävittämiselvöllisyyden tosiasiallisen toteutumisen sekä henkilötietojen käsittelyä koskevan tarpeellisuusvaatimuksen noudattamisen kannalta.

Tiedonhankinnan kohdentamisessa ja tiedonhankintatoimenpiteiden kohdistamisessa, hankittujen tietojen tarkastamisessa sekä tietojen yhdistelyssä voidaan käyttää tietojen automatisoitua käsittelyä ja hyödyntää sen yhteydessä mahdollisesti myös tekoälyä. Tietojen käsittelyn automatisointi toisaalta parantaa yksityiselämän suojaa vähentäessään manuaaliseen käsittelyyn tulevien tietojen määrää, mutta tietojen automatisoitu käsittely voi toisaalta olla myös tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja sivuuttavaa tai luonteeltaan syrjivää.

3.2. Tiedustelun kohteen oikeusturva

Tiedustelun kohteen oikeusturvan kannalta keskeisiä ovat tiedustelun kohteen tiedonsaanti tiedustelumenetelmän käytöstä ja tiedustelun kohteen käytettävissä olevat oikeussuojakeinot.

3.2.1. Tiedustelun kohteen tiedonsaanti

Toisin kuin yksittäisten yksilöiden yksittäisiin rikoksiin kohdistuva rikostiedustelu, siviilitiedustelu kohdistuu ensisijaisesti vieraiden valtioiden viranomaisten ja muiden kansallista turvallisuutta uhkaavien organisaatioiden toimintaan. Tällaisten organisaatioiden toiminnan jatkuvaluonteisuuden vuoksi siviilitiedustelu on rikostiedustelua laaja-alaisemmin ja pitkäkestoisemmin myös tiedustelun kohteilta salassa pidettävää.

Tiedonhankintamenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle ilmoittamisen osalta rikostiedustelu ja siviilitiedustelu poikkeavat toisistaan sekä tiedustelun kohteena olevan toiminnan luonteesta johtuvien salassapitotarpeiden erilaisuuden että tiedonhankintamenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle ilmoittamisen kohteen oikeusturvan kannalta erilaisen merkityksen johdosta. Tarpeeseen rajoittaa siviilitiedustelun tiedustelumenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle ilmoittamista salassapitotarpeiden vuoksi voi tosin vaikuttaa osaltaan se, kuinka laajaa tietosisältöä ilmoitukselta edellytetään ja tulevatko tiedustelumenetelmän käyttöä koskevat asiakirjat asianosaisjulkisiksi ilmoittamisen seurauksena. Kun siviilitiedustelun tarkoituksena ei ole tietojen rikostorjuntaa varten hankkiminen, siviilitiedustelun tiedustelumenetelmien käytöstä niiden kohteina olleille ilmoittamisella ei ole samanlaista oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen liittyvää vaikutusta kuin rikostiedustelun salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käytöstä niiden kohteina olleille ilmoittamisella. Jos siviilitiedustelun tiedustelumenetelmää käyttämällä saatuja tietoja luovutetaan poikkeuksellisesti rikostorjuntaan, tiettyjen tiedustelumenetelmien käytöstä on lähtökohtaisesti ilmoitettava niiden kohteina olleille, jos tietojen rikostorjuntaan luovuttamisen perusteella on aloitettu esitutkinta (poliisilaki 5 a luku 47 § 6 momentti). Tällaisten tietojen käyttäminen rikoksen selvittämisessä on kirjattava esitutkintapöytäkirjaan (esitutkintalaki 9 luku 6 § 2 momentti) ja tällaiset tiedot on ilmoitettava haastehakemuksessa, jos syyttäjän on tarkoitus käyttää niitä näyttönä (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 3 § 1 momentti 9 kohta). Henkilö, joka on ollut tai joka epäilee olleensa siviilitiedustelun tiedustelumenetelmän käytön kohteena, voi myös pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan tiedustelumenetelmän käytön tai mahdollisen käytön lainmukaisuuden (laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 12 §). Henkilöllä, joka on ollut tai joka epäilee olleensa rikostiedustelun salaisen tiedonhankintakeinon tai salaisen pakkokeinon käytön kohteena, ei ole käytettävissään samanlaista oikeussuojakeinoa.

Poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä säädetään lähtökohtaisesta velvollisuudesta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle. Kuten edellä on todettu, tiettyjen tiedustelumenetelmien osalta lähtökohtainen ilmoittamisvelvollisuus on kytketty tilanteisiin, joissa tiedustelumenetelmää käyttämällä saatujen tietojen rikostorjuntaan luovuttamisen perusteella on aloitettu esitutkinta. Tiedustelumenetelmän käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle, jos kohteena on ollut valtiollinen toimija.

Velvollisuus ilmoittaa tietoliikennetiedustelun käytöstä sen kohteena olleelle on jo nykyisellään varsin rajattu, vaikkakin rajauksia koskeva sääntely on sisällöltään ja rakenteeltaan monimutkaista. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että velvollisuus ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle poistettaisiin kokonaan myös muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun osalta muissa kuin tiedustelukieltojen piiriin kuuluvissa tilanteissa (laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 20 §). Tätä perustellaan hallituksen esitysluonnoksessa sillä, että tietoliikennetiedustelun käyttöä koskeva ilmoitusvelvollisuus poikkeaa täysin muiden tiedustelumenetelmien käyttöä koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta, joka kohdistuu vain siihen henkilöön, joka on tiedustelumenetelmää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittu kyseisen tiedustelumenetelmän käytön kohdehenkilönä (s. 36). Toisaalta tietoliikennetiedustelu poikkeaa muista tiedustelumenetelmistä myös kohdistamisperusteiltaan ja kohdistamistarkkuudeltaan, kun tietoliikennetiedustelun kohdistamisessa käytetyt hakuehdot voivat olla kokonaan tiettyihin henkilöihin liittymättömiä. Samoin kuin muiden tiedustelumenetelmien yhteydessä, myös tietoliikennetiedustelun yhteydessä tiedustelumenetelmää käyttämällä saadut tiedonhankinnan kohdehenkilön ja sivullisen välistä viestintää tai kahden sivullisen välistä viestintää koskevat tiedot on lähtökohtaisesti hävitettävä tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeettomina. Velvollisuutta ilmoittaa tietoliikennetiedustelusta ei ole, jos tieto on hävitetty tällä perusteella. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan myös tiedonhankinnan kohteena olleen henkilön tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisesta riippumattomaan mahdollisuuteen saattaa tiedonhankinnan lainmukaisuus tutkittavaksi tekemällä tutkimispyyntö tai kantelu tiedusteluvalvontavaltuutetulle (s. 37, 45 ja 99). Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen ei kuitenkaan ole tässäkään suhteessa sen kohteena olleen oikeusturvan kannalta kokonaan merkityksetöntä, kun saamansa ilmoituksen seurauksena tiedustelumenetelmän käytön kohteena oikeasti ollut tulee tietoiseksi häneen kohdistuneesta tietoliikennetiedustelun käytöstä ja pystyy tämän seurauksena arvioimaan mahdollista tarvetta tutkimispyynnön tai kantelun tiedusteluvalvontavaltuutetulle tekemiselle.

Poliisilain 5 a luvun 47 §:n 3 momentissa säädetään myös tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisen ajankohdasta sellaisessa tilanteessa, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilöllisyys ei ole aluksi tiedossa. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että säännökseen lisättäisiin nykyisen tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyyden selviämistä koskevan maininnan rinnalle maininta kohteen oleskelupaikan selviämisestä. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan henkilöllisyyden tietäminen ei yksinään riitä kirjallisen ilmoituksen tekemiseen, vaan tiedossa olisi oltava oleskelupaikka tai muu osoite, jonne ilmoitus voidaan toimittaa (s. 29 ja 87). Puuttuva tieto tiedonhankinnan kohteena olevan henkilöllisyydestä ja puuttuvat tiedonhankinnan kohteena olevan yhteystiedot ovat luonteeltaan erilaisia tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisen estymisen syitä. Henkilöllisyyttä koskevan tiedon puuttuminen estää luonnollisestikin jo sinällään tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisen, kun yhteystietojen puuttuminen taas estää tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisen toteuttamisen käytännössä. Jälkimmäisen osalta on enemmänkin kysymys siitä, kuinka aktiivisesti henkilön yhteystietoja olisi velvollisuus selvittää. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan myös tilanteeseen, jossa tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta tarpeeton yksittäisen luonnollisen henkilön tunnistaminen jouduttaisiin toteuttamaan tietoliikennetiedustelun käytössä kertyneen aineiston käsittelyn yhteydessä pelkästään tiedustelumenetelmän käytöstä hänelle ilmoittamisen mahdollistamiseksi (s.

37). Tiedustelumenetelmän käytöstä sen kohteena olleelle ilmoittamista koskevan sääntelyn ei voitane katsoa edellyttävän tällaista tunnistamista.

Oma kysymyksensä on velvollisuus ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle sellaisesta tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta päätöksestä, jota ei ole jostakin syystä lainkaan toimeenpantu. Poliisilain 5 a luvun 47 §:n 1 momentin tiedustelumenetelmän käytön tarkoituksen saavuttamiseen ja tiedustelumenetelmän käytön lopettamiseen viittaavien sanamuotojen perusteella ilmoittamisvelvollisuuden voitaneen tulkita koskevan ainoastaan toimeenpannusta tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamista. Suunnitellulla, mutta kokonaan toimeenpanematta jääneellä, tiedustelumenetelmän käytöllä ei ole myöskään kohteen oikeusturvan kannalta samanlaista merkitystä kuin toimeenpanulla tiedustelumenetelmän käytöllä. Myös tiedustelumenetelmän käytön toimeenpanematta jäämisestä on kuitenkin perusteltua ilmoittaa tiedustelumenetelmän käyttöön luvan myöntäneelle tuomioistuimelle, kun tiedustelumenetelmää koskevan asian perustietojen ja asiaan liittyvien oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuleminen on kytketty oikeudenkäynnistä yleisissä tuomioistuimista annetun lain 5 §:n 2 momentissa ja 16 §:n 4 momentissa tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisen ajankohtaan.

Oma sivullisten oikeusturvaan liittyvä kysymyksensä on tiedustelumenetelmän käytön kohteeksi tosiasiallisesti joutuneen sivullisen tiedonsaanti tiedustelumenetelmän käytöstä varsinkin silloin, jos tiedustelumenetelmää käyttämällä saatuja häntä koskevia tietoja ei hävitettäisi välittömästi. Viestintään kohdistuvan tiedustelumenetelmän käytön osalta voi olla kyse tiedustelumenetelmän käytön kohteen ja sivullisen välisestä viestinnästä tai kahden sivullisen välisestä viestinnästä. Varsinkin tietoliikennetiedustelun yhteydessä siinä käytetty hakuehto tai haittaohjelman toimintaa koskevan tiedustelun yhteydessä haittaohjelma voi poimia myös kahden sivullisen välistä viestintää.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista ja poisottamista siviilitiedustelussa koskevaan 16 §:ään lisättäisiin 3 momentiksi säännös, jonka mukaan siviilitiedusteluviranomaisella olisi oikeus käyttää menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi tai poisottamiseksi ja tiedonsiirtämiseksi tilapäisesti yksityisen tai yhteisön laitetta tai tietojärjestelmää. Siviilitiedusteluviranomainen ei saisi aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai vahinkoa käytettävälle laitteelle tai tietojärjestelmälle. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan tähän liittyen, että mikäli toiminnasta aiheutuisi tarpeetonta haittaa, olisi siviilitiedusteluviranomainen velvollinen korvaamaan vahingon (s. 78). Säännösehdotuksen sanamuodon perusteella vahingonkorvausvelvollisuuden aiheutumisperuste ei ilmeisesti olisi kuitenkaan haitan tarpeettomuus tiedonhankinnan tarkoituksen kannalta, vaan haitan vähäistä suurempi määrä. Edelleen perusteluissa todetaan, että siviilitiedusteluviranomaisen toiminnan luonteen takia henkilö tai yhteisö, jonka laitetta käytetään, ei saa tietoa siviilitiedusteluviranomaisen toiminnasta ja että jos henkilö tai yhteisö epäilisi, että laitetta tai tietojärjestelmää olisi käytetty säännöksessä tarkoitetulla tavalla, ja taholle olisi aiheutunut vähäistä suurempaa haittaa tai vahinkoa siviilitiedusteluviranomaisen toiminnasta, voisi henkilö tai yhteisö tehdä tiedusteluvalvontavaltuutetulle tutkimispyynnön (s. 78). Vaikuttaisi epätodennäköiseltä, että tällaisen haitan tai vahingon havainnut henkilö tai yhteisö osaisi käytännössä epäillä haitan tai vahingon aiheutuneen nimenomaan siviilitiedusteluviranomaisen toiminnasta.

3.2.2. Tiedustelun kohteen oikeussuojakeinot

Siviilitiedustelun kohteen oikeusturvaan vaikuttaa siviilitiedustelun erityisiin valvontajärjestelyihin kuuluva tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama siviilitiedustelun tiedustelumenetelmien käyttöä koskevien päätösten lainmukaisuuden valvonta, joka on käytännössä kattavaa ja reaaliaikaista.

Siviilitiedustelun kohteen oikeussuojakeinoihin kuuluvat mahdollisuus tehdä tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva tutkimispyyntö (laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 12 §) tai kantelu (laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 11 §) tiedusteluvalvontavaltuutetulle ja siviilitiedusteluviranomaisen henkilötietojen käsittelyä koskeva rekisteröidyn välillisen tarkastusoikeuden käyttämistä koskeva pyyntö (rikosasioiden tietosuojalaki 29 § 1 ja 2 momentti sekä laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 56 § 2 momentti) tai toimenpidepyyntö (rikosasioiden tietosuojalaki 56 §) tietosuojavaaltuutetulle.

4. Eräitä yksityiskohtia

4.1. Toimivaltuuksia koskevien säännösten täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden haasteita

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan poliisilain 5 a luvun teknisestä laitetarkkailusta siviilitiedustelussa päättämistä koskevan 14 §:n 3 momentin 2 kohtaa muutettavaksi siten, että tekninen laitetarkkailu voitaisiin kohdistaa nykyisen tietyn teknisen laitteen tai ohjelmiston lisäksi teknistä laitetta tai ohjelmistoa käyttävään tiettyyn henkilöön. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan laitteiden yksilöinnin haastavuuteen, tilanteisiin, joissa tarkkailu keskeytyisi laitteiden tai ohjelmistojen vaihtamisen takia, sekä erityisesti tilanteisiin, joissa tiedonhankinta ei kohdistuisi yksittäiseen laitteeseen tai sen ohjelmistoon, vaan useiden laitteiden, esimerkiksi Internet-palvelimien, ja useiden ohjelmistojen muodostamaan kokonaisuuteen. Perustelujen mukaan tuomioistuimen siviilitiedustelun kohteeksi hyväksymän yksittäisen teknisen laitteen takaa paljastuu säännönmukaisesti kymmeniä tai jopa satoja muita laitteita. Edelleen perustelujen mukaan kohdehenkilön käyttämiä laitteita voitaisiin televalvontaa ja -kuuntelua vastaavasti lisätä tuomioistuimen myöntämän luvan puitteissa tiedonhankinnan piiriin tiedustelumenetelmien käyttöön perehtyneen Suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä (s. 15, 16, 23, 24, 44 ja 72). Kuten edellä on todettu, viranomaisten tiedonhankinnan kohdentamisen ja tiedonhankintatoimenpiteiden kohdistamisen täsmälliseen ja tarkkarajaiseen sääntelyyn liittyy nopeasti kehittyvässä digitaalisessa toimintaympäristössä erityisiä haasteita. Kun henkilö voi teknologisen kehityksen seurauksena kuitenkin käyttää hyvin monentyyppisiä teknistä laitetarkkailua koskevissa säännöksissä tarkoitettuja tietokoneita tai muita vastaavia teknisiä laitteita, ainakin ilman mahdollisia toimivaltuuden käyttöä koskevaan päätökseen sisällytettäviä tapauskohtaisia rajoituksia ja ehtoja olisi hyvin vaikea ennakoida, mihin tiedonhankinta käytännössä kohdentuisi ja tiedonhankintatoimenpiteet käytännössä kohdistuisivat, millaisia hankittavat tiedot olisivat oikeudelliselta luonteeltaan ja miten suuri ylimääräisten tietojen kertymisen riski tiedonhankintaan

liittyisi. Nykyiseen laitekohtaiseen tekniseen laitetarkkailuun liittyvissä haasteissa on kyse osin siitä, kuinka tarkkaa laitteiden yksilöintiä käytännössä edellytetään. Laitekohtaisen teknisen laitetarkkailun osalta laitteiden vaihtamiseen ja laiteketjuihin liittyviä haasteita vähentää mahdollisuus siviilitiedusteluviranomaisen kiirepäästösten tekemiseen. Tietyn henkilön käyttämät teknisen laitetarkkailun kohteena olevat tekniset laitteet eivät rinnastu ennakoitavuudeltaan täysin henkilön käyttämiin televalvonnan ja -kuuntelun kohteena oleviin laitteisiin, kun televalvonta ja -kuuntelu kohdistuvat laitetasolla pelkästään telepäätelaitteisiin, jotka nekin voivat tosin olla varsin monentyyppisiä.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a lukuun lisättäisiin säännökset valtiolliseen toimijaan kohdistuvasta tietojärjestelmätiedustelusta (14 a ja 14 b §). Ehdotetun uuden toimivaltuuden käytön kohteena olisi valtiollisen tai siihen rinnastuvan tahon käyttämä tietojärjestelmä, joka olisi yksilöitävä toimivaltuuden käyttöä koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan tietojärjestelmällä tarkoitettaisiin tietojenkäsittelylaitteista, tiedonsiirtolaitteista, tietoa käsittelevistä ohjelmista ja tietojen käsittelysäännöistä muodostuvaa kokonaisuutta. Tietojärjestelmä voisi muodostua useiden eri laitteiden ja ohjelmistojen tai näiden osien muodostamasta maantieteellisesti ja loogisesti hajautetusta kokonaisuudesta. Tietojärjestelmä voisi kattaa osia, esimerkiksi laitteita tai ohjelmistoja, jotka kuuluvat samanaikaisesti johonkin toiseen tietojärjestelmään. Tietojärjestelmätiedustelu kohdistuisi toistensa kanssa tietyssä kansallista turvallisuutta uhkaavassa tarkoituksessa kommunikoivien laitteiden ja virtuaalisten järjestelmien muodostamaan loogiseen kokonaisuuteen, jolloin lupaa ei edellytettäisi vaadittavan erikseen jokaiseen sellaiseen tietoa käsittelevään tai siirtävään laitteeseen, ohjelmistoon tai tietojenkäsittelysäännöstyön, joka kuuluu kokonaisuuteen. Tietojärjestelmätiedustelulla tietoa voisi hankkia joko kokonaisuudesta tietojärjestelmästä tai jostakin tietojärjestelmän sellaisesta loogisesta tai fyysisestä osasta, joka toteuttaa tietojärjestelmän jotakin toiminnallisuutta tai joka muutoin voidaan määrittää tietojärjestelmässä omaksi osakseen perustuen tietojärjestelmän käyttäjään tai tietojärjestelmän osan perustellusti oletettuun tietosisältöön (s. 14, 18, 43, 44 ja 72-75). Ilman toimivaltuuden käyttämistä koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä tapahtuvaa tiedonhankinnan kohteena olevan tietojärjestelmän täsmällistä määrittämistä, joka olisi hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa esitetyn tietojärjestelmäkäsittelyn kuvauksen perusteella todennäköisesti käytännössä vaikeaa, sekä mahdollisia toimivaltuuden käyttöä koskevaan päätökseen sisällytettäviä tapauskohtaisia rajoituksia ja ehtoja olisi hyvin vaikea ennakoita, mihin tiedonhankinta käytännössä kohdentuisi ja tiedonhankintatoimenpiteet käytännössä kohdistuisivat, millaisia hankittavat tiedot olisivat oikeudelliselta luonteeltaan ja miten suuri ylimääräisten tietojen kertymisen riski tiedonhankintaan liittyisi. Ylimääräisten tietojen kertymisen riski voisi liittyä muun muassa hallituksen esityksen perusteluissa esimerkkeinä esitettyihin sähköpostijärjestelmiin ja kaupallisen kolmannen osapuolen tarjoamiin pikaviestinalustoihin (s. 74). Vähimmän haitan periaatteen ja siihen liittyvän viimesijaisuusvaatimuksen noudattamisen kannalta haasteita liittyisi myös ehdotetun toimivaltuuden sekä ehdotettua toimivaltuutta tarkemmin kohdennettavien ja kohdistettavien telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta, televalvonnan ja teknisen laitetarkkailun välisiin suhteisiin. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan tuomioistuimen myöntämä lupa koskisi tietojärjestelmää, jolloin yksittäisen teleosoitteen, tiedonkäsittelylaitteen, tiedonsiirtolaitteen tai tietoa käsittelevän ohjelman ja tietojen käsittelysäännön kuulumisesta kohteena olevaan tietojärjestelmään päätäisi tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt Suojelupoliisin päällystään kuuluva poliisimies (s. 75).

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun peitetoimintaa koskevasta sääntelystä eriytettäisiin omaksi tiedustelumenetelmäkseen yksinomaan tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta (18 a ja 18 b §). Toisin kuin muuta peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa ei edellyttäisi kohdistettavan sitä koskevassa päätöksessä tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan kohdehenkilöiden yksilöinti yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa koskevaan päätökseen voi olla vaikeaa tai mahdotonta, kun siihen liittyviä henkilöitä voi olla erittäin runsaasti, kun verkossa toimitaan nimimerkkien turvin ja kun yksittäisten henkilöiden liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan toimintaan ei ole yksiselitteinen tai selvä (s. 20, 80 ja 81). Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa kuvatussa tilanteissa voi ajankohtaistua myös kysymys tiettyihin henkilöihin kohdennetun tarkkailutyypin tiedonhankinnan ja tiettyihin henkilöihin kohdentamattoman yleisvalvontatyypin tiedonhankinnasta välisestä erottelusta. Ainakin ilman mahdollisia toimivaltuuden käyttöä koskevaan päätökseen sisällytettäviä tapauskohtaisia rajoituksia ja ehtoja olisi vaikea ennakoita, mihin tiedonhankinta käytännössä kohdentuisi ja tiedonhankintatoimenpiteet käytännössä kohdistuisivat ja miten suuri ylimääräisten tietojen kertymisen riski tiedonhankintaan liittyisi. Yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa rikostiedustelun salaisena tiedonhankintakeinona tai salaisena pakkokeinona käytettäessä myös tällainen peitetoiminta on kohdennettava tiettyyn henkilöön. Toisaalta rikostiedustelun salaisena tiedonhankintakeinona tai salaisena pakkokeinona käytettävän peitetoiminnan osalta säädetty mahdollisuudesta laajentaa peitetoimintaa henkilöillisesti (poliisilaki 5 luku 34 § 2 momentti ja pakkokeinolaki 10 luku 33 § 2 momentti). Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan siihen, että peitetoiminnasta on ilmoitettava kohteelle, jos sen takia käynnistetään esitutkinta (s. 80). Hallituksen esitysluonnoksessa ei kuitenkaan ehdoteta yksinomaan tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan lisäämistä tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamista koskevan poliisilain 5 a luvun 47 §:n 6 momenttiin.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a lukuun lisättäisiin säännökset tietojärjestelmän käytön estämisestä tai sen toiminnan haittaamisesta vakavan vaaran torjumiseksi (39 a ja 39 b §). Ehdotetun uuden toimivaltuuden käytön kohteena olisi Suomen ulkopuolella oleva tietojärjestelmä, joka olisi yksilöitävä toimivaltuuden käyttöä koskevassa päätöksessä. Ehdotettu toimivaltuus olisi periaatteellisesti merkittävä uudentyypinen, myös normaalioloissa käytettävissä oleva siviilitiedusteluviranomaisen vaikuttamistoimivaltuus. Torjuttavan vakavan vaaran osalta hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan jopa sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan järjestelmälliseen valtiolliseen vaikuttamistoimintaan (s. 84). Oma kysymyksensä olisi ehdotetun vaikuttamistoimivaltuuden suhde tiedonhankkimistoimivaltuuksiin. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan säännöksen käyttöala olisi sidottu siviilitiedustelutoimintaan, joten pelkästään estäviin toimenpiteisiin ryhtyminen ei olisi säännöksen nojalla mahdollista. Näin ollen säännöksen käyttäminen edellyttäisi käytännössä sitä, että kyse on ollut ensisijaisesti tiedonhankinnasta (s. 84 ja 85). Säännösehdotuksen sanamuoto ei kuitenkaan edellyttäisi tällaista edeltävää tiedonhankintatoimintaa, eikä ehdotetun vaikuttamistoimivaltuuden käyttö vaikuttaisi myöskään kuuluvan sinällään poliisilain 5 a luvun tiedonhankintaan ja tiedon hyödyntämiseen liittyvän soveltamisalan piiriin. Luvun soveltamisala on määritelty sen 1 §:ssä. Samoin kuin valtiolliseen toimijaan kohdistuvan tietojärjestelmätiedustelun yhteydessä, myös ehdotetun vaikuttamistoimivaltuuden osalta tietojärjestelmän käsite jää säännöstasolla hyvin epätasaiseksi.

Tämä voisi olla ongelmallista muun muassa vaikuttamistoimivaltuuden käyttöä koskevaan päätöksentekoon liittyvien vastuukysymysten kannalta.

4.2. Tietoliikennetiedusteluun liittyvät toimivaltuudet

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset teknisten tietojen käsittelystä viestintäverkon osan sekä tietoliikenteen reitittymisen ja muutosten tunnistamiseksi (10 a ja 10 b §) sekä tietoliikennetiedustelusta hakuehtojen määrittämiseksi (10 c ja 10 d §). Säännöksissä viitattaisiin niihin liittyvän teknisten tietojen ja tietoliikenteen keräämisen osalta sotilastiedustelusta annetun lain 66 §:ään ja 67 a §:n 1 momenttiin siinä muodossa kuin ne ovat lausuntokierroksessa olleessa hallituksen esitysluonnoksessa sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön muuttamisesta. Toisin kuin nykyisin, Puolustusvoimien tiedustelulaitos ei hakisi Suojelupoliisin puolesta tuomioistuimen lupaa teknisten tietojen käsittelyyn, vaan Suojelupoliisi hakisi itse teknisten tietojen käsittelyä ja uutta hakuehtojen määrittämisen tarkoituksessa toteutettavaa tietoliikennetiedustelua koskevat tuomioistuimen luvat. Varsinaista tietoliikennetiedustelua koskevat tuomioistuimen luvat Suojelupoliisi hakee jo nykyisin itse.

Ehdotetut teknisten tietojen käsittelyä koskevat säännökset kattaisivat paitsi nykyisen teknisten tietojen käsittelyn tietoliikennetiedustelun kohdentamista palvelevaa tilastollista analyysia varten, myös teknisten tietojen käsittelyn tietoliikenteen reitittymisen ja muutosten seuraamiseksi. Teknisten tietojen käsittely kohdistettaisiin sitä koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ensin mainitun tarkoituksen osalta nykyiseen tapaan tietyltä maantieteelliseltä alueelta tai verkkoalueelta tulevaan tai kyseiselle maantieteelliselle alueelle tai verkkoalueelle menevään tietoliikenteeseen sekä jälkimmäisen tarkoituksen osalta kohteeseen, jonka tietoliikenteen reitittymistä tai muutosta seurataan. Oma kysymyksensä on, että nykyisetkään teknisten tietojen käsittelyä koskevat säännökset eivät estäne tietyn kohteen tietoliikenteen reitittymisen ja muutosten seuraamista laatimalla kyseistä kohdetta koskevia hakuehtoja käyttämällä tilastollinen analyysi kyseisen kohteen tietoliikenteestä.

Laajennettavaksi ehdotetun teknisten tietojen käsittelyn, uuden hakuehtojen määrittämisen tarkoituksessa toteutettavan tietoliikennetiedustelun ja nykyisen varsinaisen tietoliikennetiedustelun keskinäiset suhteet jäävät vaikeasti hahmottuviksi. Sekä siviilitiedustelua että sotilastiedustelua koskevien muutosehdotusten yhteydessä olisi tähän liittyen hyvä kuvata tarkemmin nykyisissä ja ehdotetuissa säännöksissä käytettyjen käsitteiden tekniset tiedot, muut kuin viestin merkityssisällössä olevat tiedot, kohteen tietoliikenteen oletettu säännönmukaisuus tai ominaispiirre ja (varsinainen) hakuehto keskinäistä suhdetta ja näiden käsitteiden suhdetta välitystietojen ja viestin sisällön käsitteisiin sekä edellä mainittujen käsitteiden teknisoikeudellista sisältöä, vaikka tällainen tekniset näkökohdat ja oikeudelliset näkökohdat toisiinsa kytkevä kuvaaminen voikin olla haasteellista.

Lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön muuttamisesta ehdotetaan, että sotilastiedustelusta annetun lain teknisten tietojen käsittelyä koskevan 66 §:n 1 momentista poistettaisiin tietojen keräämisen hetkellisyyttä koskeva rajausta ja että lain teknisten tietojen käsittelyä koskevan 66 §:n 2 momenttiin ja uutta hakuehtojen määrittämisen tarkoituksessa toteutettavaa tietoliikennetiedustelua koskevan 67 a §:n 1 momenttiin sisällytettäisiin sen sijaan rajausta, jonka mukaan kerättävien tietojen tai kerättävän tietoliikenteen määrä ei saisi ylittää viittä prosenttia kohteena olevan viestintäverkon osan kapasiteetista. Kun rajausta ei olisi enää ajallisesti määräytyvä, sekä siviilitiedustelua että sotilastiedustelua koskevien muutosehdotusten yhteydessä olisi hyvä kuvata, kuinka mainittu viisi prosenttia kohteena olevan viestintäverkon osan kapasiteetista määritettäisiin käytännössä.

Lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön muuttamisesta ehdotetaan myös, että sotilastiedustelusta annetun lain teknisten tietojen käsittelyä koskevan 66 §:n 2 momentista poistettaisiin nimenomainen kielto, jonka mukaan tilastollisen analyysin tulokseen ei saa sisältyä tietoa, josta voidaan tunnistaa yksittäinen luonnollinen henkilö. Ehdotusta perustellaan kyseisessä hallituksen esitysluonnoksessa kiellon tarpeettomuudella muun muassa tarkoitussidonnaisuuden periaatteen noudattamisvelvollisuuteen viitaten. Edellä on käsitelty myös yleisemmin sellaisten tilanteiden haasteellisuutta, joissa tiedustelumenetelmää käyttämällä saadaan teknisluontoisista syistä myös tietoja, jotka eivät kuulu sinällään kyseisen tiedustelumenetelmän käytön ja sitä koskevan päätöksen piiriin.

Nyt käsillä olevassa hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain tietoliikennetiedustelun käytön edellytyksiä koskevan 4 §:n 2 momentin tiedustelumenetelmän käytön matalamman edellytyskynnyksen määrittävä ilmaisu ”tietoliikennetiedustelun hakuehtojen käyttö koskee ainoastaan valtiollisen toimijan tai siihen rinnastuvan tahon tietoliikennettä” muutettaisiin ilmaisuksi ”tietoliikennetiedustelun kohteena on valtiollinen toimija tai siihen rinnastuva taho”. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan tältä osin hallituksen esityksen HE 202/2017 vp perusteluihin, joiden mukaan siinä ehdotetun matalamman edellytyskynnyksen soveltaminen edellyttäisi käytännössä, että sen vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikenne, johon hakuehtoja käytetään, liikkuu viestintäverkossa muusta tietoliikenteestä erillään. Nyt käsillä olevan hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan merkitystä tuomioistuimen edellytysmerkinnassa ei tulisi olla sillä, voiko siinä tietoliikenteessä, johon hakuehtoja vertaillaan, kulkea muutakin kuin valtiollista tietoliikennettä (s. 31, 92 ja 93). Edellä mainitusta hallituksen esityksen lausumasta huolimatta myös nykyistä säännöstä voitaneen tulkita siten, että tiedonhankinta voidaan kohdistaa valtiolliseksi tietoliikenteeksi katsottavaan valtiollisten toimijoiden väliseen tietoliikenteeseen paitsi pelkästään tähän tarkoitukseen varattujen viestintäverkkojen tai viestintäverkkojen osien perusteella myös riittävän erottelukykyisten hakuehtojen avulla.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain tietoliikennetiedustelun kohdistamista koskevan 5 §:n 2 momentista poistettaisiin siihen nykyisin sisältyvä rajoitus, jonka mukaan viestin sisältöä kuvaavaa hakuehtoa saadaan käyttää ainoastaan, jos hakuehtoa käytetään pelkästään vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikenteeseen tai hakuehto kuvaa haitallisen tietokoneohjelman tai -käskyn sisältöä. Hallituksen

esitysluonnoksen perustelujen mukaan sisällöllisen hakuehdon kieltä johtaa lainsäätäjän nimenomaisen sivullisten aseman turvaamisen tarkoituksen vastaisesti tilanteisiin, joissa tiedusteluviranomaisten haltuun päätyy tarpeettomasti sellaista tiedustelun kohteena olevan uhkan kannalta epäolennaista sivullista viestintää, joka nauttii luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. Edelleen perustelujen mukaan viestien semanttiseen sisältöön kohdistuvat hakuehdot on monessa tapauksessa mahdollista muotoilla sellaisiksi, että ne erottelevat nykyisin nimenomaisesti sallittuja hakuehtoja vähemmän ja kohdennetummin tietoliikennettä tietoliikennetiedustelun automaattisen ja manuaalisen käsittelyn piiriin (s. 32, 93 ja 94). Viestin sisältöä kuvaavien hakuehtojen käyttäminen yhdessä tietoliikenteen teknisiä tietoja koskevien hakuehtojen kanssa tarkentaisi tietoliikennetiedustelun kohdentamista. Ehdotetun säännöksen sanamuoto mahdollistaisi kuitenkin myös viestin sisältöä kuvaavien hakuehtojen itsenäisen, tietoliikenteen teknisiä tietoja koskevista hakuehdoista erillisen käyttämisen. Pelkkä viestin sisältöä kuvaavien hakuehtojen käyttäminen voisi johtaa käytettävien hakuehtojen erottelukyvystä riippuen hyvin väljään tietoliikennetiedustelun kohdistamiseen.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan myös, että tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain tietoliikennetiedustelun kohdistamista koskevan 5 §:n 3 momentista poistettaisiin siihen nykyisin sisältyvä kieltä käyttää hakuehtona Suomessa olevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että tietoliikennetiedustelua koskevan viimesijaisuusedellytyksen soveltaminen ratkaisee kysymyksen tietoliikennetiedustelun ja teletiedustelumenetelmien (ynnä kaikkien muidenkin tiedustelumenetelmien) välisestä suhteesta, minkä vuoksi erillinen kieltä käyttää hakuehtona Suomessa olevan telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöivää tietoa olisi tarpeeton. Perustelujen mukaan on lisäksi tilanteita, joissa teletiedustelumenetelmien, kuten telekuuntelun, käyttäminen on mahdotonta, mutta telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöivää tietoa olisi mahdollista käyttää tietoliikennetiedustelun hakuehtona sikäli kuin tämä olisi sallittua. Perusteluissa viitataan myös tilanteeseen, jossa tiedustelun kohteena oleva toimija saapuu tietoliikennetiedustelun käytössä olon aikana Suomeen, ja taho olisi välttämätöntä pystyä seuraamaan, kunnes kohdennetumpia tiedustelumenetelmiä päästään käyttämään (s. 33, 34, 44 ja 94). Nykyisessä kiellossa käyttää hakuehtona Suomessa olevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja ei ole kuitenkaan kysymys pelkästään vähimmän haitan periaatteen ja siihen liittyvän viimesijaisuusvaatimuksen noudattamisesta, vaan sen tarkoituksena on rajoittaa tällaiseen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen kohdistettava tiedonhankinta ainoastaan tietoliikennetiedustelua kohdennetumpien telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta ja televalvonnan piiriin kuuluvaksi.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että teknisten tietojen käsittelyä, uutta hakuehtojen määrittämiseksi toteutettavaa tietoliikennetiedustelua ja nykyistä varsinaista tietoliikennetiedustelua koskevissa säännöksissä mahdollistettaisiin takautuva teknisten tietojen käsittely, takautuva hakuehtojen määrittämiseksi toteutettava tietoliikennetiedustelu ja takautuva varsinainen tietoliikennetiedustelu sekä näiden mahdollistamiseksi tarpeellinen teknisten tietojen käsittelyllä ja hakuehtojen määrittämiseksi toteutettavalla tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen tallentaminen rajoitetuksi ajaksi. Kunkin takautuvan toimivaltuuden käyttö edellyttäisi

kyseisen toimivaltuuden käytön edellytysten täyttymistä ja tuomioistuimen myöntämää lupaa kyseisen toimivaltuuden käyttöön.

4.3. Muita yksityiskohtia

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan päättämistä telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta koskevan poliisilain 5 a luvun 6 §:n 1 momenttiin lisättäväksi päätöksentekoa kiiretilanteessa koskeva sääntely. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että kaikkiin muihin tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluviin tiedustelumenetelmiin on liitetty mahdollisuus siviilitiedusteluviranomaisen kiirepäätökseen. Perusteluissa todetaan myös, että Suomeen kohdistuvassa kybervakoilussa hyödynnetään toistensa kanssa kommunikoivien laitteiden ketjuja ja että ketjutuksessa tapahtuvien nopeiden muutosten takia tuomioistuimelta saattaa olla mahdotonta saada nykyisin lupaa telekuunteluun sen aikaikkunan puitteissa, jolloin telekuuntelu pitäisi voida toteuttaa (s. 23, 71 ja 72). Rikostiedustelun salaisena tiedonhankintakeinona tai salaisena pakkokeinona käytettäviin telekuunteluun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta ei ole liitetty mahdollisuutta viranomaisen kiirepäätökseen. Toisaalta varsinkin digitaalisessa toimintaympäristössä telekuuntelu voi vertautua luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan puuttumisensa osalta pitkälti tekniseen laitetarkkailuun, johon on liitetty mahdollisuus siviilitiedusteluviranomaisen kiirepäätökseen. Laitteiden vaihtamis- ja ketjutustilanteiden haasteellisuutta vähentää telekuuntelun ja tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta osalta osittain se, että telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta voidaan kohdistaa sitä koskevassa päätöksessä paitsi tiettyyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen myös tiettyyn henkilöön.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan poliisilain 5 a lukuun lisättäväksi aineen, omaisuuden tai esineen tilapäistä haltuunottoa koskeva säännös (28 a §). Säännösehdotuksen sanamuodosta vaikuttaisi seuraavan, että myös jäljentämisen tarkoituksessa haltuun otettu esine olisi mahdollista määrätä hävitettäväksi sen nojalla. Oma kysymyksensä olisi mahdollinen velvollisuus ilmoittaa aineen, omaisuuden tai esineen tilapäisestä haltuunotosta ja hävittämisestä sen haltijalle tai omistajalle.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan tiedustelumenetelmän käytöstä päättämistä eräissä tilanteissa koskevan poliisilain 5 a luvun 39 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että muualla kuin Suomessa toteutettavaa siviilitiedustelua koskevan päätöksenteon osalta Suojelupoliisin päällikön päätösvaltaan kuuluvia asioita kuvattaisiin nykyisen ilmaisun ”siviilitiedustelusta ja tiedustelumenetelmän käytöstä” sijasta ilmaisulla ”siviilitiedustelusta” ja yksittäisen tiedustelumenetelmän käytöstä saisi päättää myös tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt Suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että voimassa olevan säännöksen perusteella ei ole ollut selvää, saako yksittäisen tiedustelumenetelmän käytöstä ulkomailla päättää tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt Suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies, joka on lähempänä käytännön toimintaa. Perustelujen mukaan Suojelupoliisin päällikkö tekisi päätöksen ulkomailla tapahtuvasta siviilitiedustelusta (tiedusteluoperaatiosta) ja siinä käytettävistä tiedustelumenetelmistä kuten nykyisinkin, ja päätöksen mukaista tiedustelumenetelmän käyttöä

koskevan yksittäisen päätöksen voisi tehdä myös tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt Suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies (s. 28 ja 84). Säännösehdotuksen sanamuodon vuoksi siitä ei ilmenisi kovin selvästi se, että Suojelupoliisin päällikkö tekisi edelleenkin puitepäätöksen tietyssä tiedusteluoperaatiossa käytettävissä olevista tiedustelumenetelmistä.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan julkisuuslain 31 §:n 2 momenttiin lisättäväksi säännökset, joiden mukaan valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevan Suojelupoliisin ja sisäministeriön asiakirjan sekä sotilastiedustelua koskevan asiakirjan salassapitoaika olisi 60 vuotta. Valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevien asiakirjojen salassapitoajan sääntelyn osalta olisi perusteltua huomioida se, että myös Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten toimintaa valvova tiedusteluvalvontavaltuutettu käsittelee valvontatehtävänsä vuoksi säännönmukaisesti valtion turvallisuuden ylläpitämistä ja sotilastiedustelua koskevia asiakirjoja ja tietoja ja tällaisia tietoja voidaan sisällyttää myös tiedusteluvalvontavaltuutetun asiakirjoihin.

4.4. Muiden kuin tiedusteluviranomaisten osallistuminen tiedusteluviranomaisten harjoittamaan tiedustelutoimintaan

4.4.1. Muut viranomaiset

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a lukuun lisättäisiin yhteistoimintaa Rajavartiolaitoksen kanssa koskeva säännös (55 a §). Kyse olisi yksittäisten poliisilain 5 tai 5 a luvun tiettyjen säännösten mukaisten toimenpiteiden Rajavartiolaitoksen toimesta tapahtuvasta suorittamisesta tai rajavartiolaitain mukaisten toimenpiteiden Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän yhteydessä suorittamisesta. Toimenpiteiden suorittamista pyytäisi siviilitiedusteluviranomaisen virkamies ja niiden suorittamisesta päättäisi Rajavartiolaitoksen virkamies. Rajavartiolaitain mukaisten toimenpiteiden suorittamista koskevan säännöksen poliisilain 5 a lukuun sijoittamisen ja kyseisten toimenpiteiden suorittamista koskevan päätöksentekojärjestyksen perusteella jää epäselväksi, olisiko toimenpiteiden suorittamisessa kyse siviilitiedusteluviranomaisen vai Rajavartiolaitoksen toimivaltuuden käyttämisestä. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan siihen, että rajavartiolaitain mukaista rajavalvonnassa käytettävää toimivaltuutta vastaavaa toimivaltuutta voitaisiin käyttää Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän yhteydessä kokonaan tai osittain tiedustelutarkoituksessa (s. 91). Rajavartiolaitain mukaisten Schengenin rajasäännöstöön kytkeytyvien toimenpiteiden osittain tai kokonaan tiedustelutarkoituksessa suorittaminen voisi nähdäkseni olla sekä tarkoitussidonnaisuuden periaatteen että Schengenin rajasäännöston noudattamisen näkökulmasta ongelmallista.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun kansainvälistä yhteistyötä koskevan 57 §:n 3 momenttia muutettaisiin laajentamalla niiden tiedustelumenetelmien valikoimaa, joiden käyttöön ulkomaisten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden virkamiehet voisivat osallistua Suomen alueella yhteistyössä suomalaisen siviilitiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa.

Rajavartiolaitosta sekä ulkomaisia turvallisuus- ja tiedustelupalveluita koskeva näiden toiminnan laajentaminen tulisi huomioida toiminnan ohjeistamisessa, toimintaa koskevassa koulutuksessa sekä toimintaan kohdistettavassa sisäisessä ja ulkoisessa valvonnassa. Valvonnan osalta olisi kyse tehokkaan valvonnan mahdollistavista toiminnan riittävästä dokumentoinnista ja valvonnan riittävästä resursoinnista.

4.4.2. Muut kuin viranomaiset

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Muu kuin tiedusteluviranomaiseen palvelussuhteessa oleva henkilö voi luovuttaa tietoja tiedusteluviranomaiselle satunnaisesti tai toimia tietoja muuten kuin satunnaisesti luovuttavana tiedusteluviranomaisen tietolähteenä (perusmuotoinen tietolähdetoiminta). Luovutettavat tiedot voivat olla tiedusteluviranomaisen tiedonhankinnan kohteena olevaa toimintaa koskevia tai tiedusteluviranomaisen tiedonhankinnan toteuttamista tukevia. Tiedusteluviranomainen voi myös pyytää tietolähdettä hankkimaan tietoja tiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa (ohjattu tietolähdetoiminta). Muu kuin tiedusteluviranomaiseen palvelussuhteessa oleva henkilö voi myös avustaa erilaisin toimin tiedusteluviranomaista sen yksittäisen tehtävän suorittamiseen liittyvissä toimenpiteissä.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun tiedustelumenetelmän käytöstä päättämistä eräissä tilanteissa koskevan 39 §:n 3 momenttiin lisättäisiin mahdollisuus jättää muualla kuin Suomessa toteutettavan siviilitiedustelun ja tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä yksittäistapauksessa soveltamatta säännöstä, jonka mukaan tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä. Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan voimassa olevien säännösten osalta on epäselvyyttä aiheuttanut se, onko kiellossa käyttää viranomaistoimivaltuuksia kyse suomalaisten viranomaisten vai kohdevaltion viranomaisten toimivaltuuksista. Perusteluissa todetaan, että joissakin valtioissa viranomaisten toimivaltuudet saattavat olla erittäin laajoja, minkä vuoksi voi jäädä epäselväksi se, käyttääkö tietolähde viranomaistoimivaltuuksia vai ei (s. 84). Perustelujen perusteella jää epäselväksi, millaiseen viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöön ohjaaminen voisi olla jatkossa sallittua. Viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käytössä voi olla kyse toimintamuodoista, jotka vastaavat suomalaisten viranomaisten toimivaltuuksia, toimintamuodoista, jotka vastaavat kohdevaltion viranomaisten suomalaisten viranomaisten toimivaltuuksia laajempia toimivaltuuksia, ja toimintamuodoista, jotka vastaavat kohdevaltion viranomaisten sellaisia toimivaltuuksia, mutta jotka eivät edellytä meillä viranomaisille säädetyin toimivaltuuden olemassaoloa.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan poliisilain 5 a luvun tietolähteen turvaamista siviilitiedustelussa koskevan 25 §:n 5 momenttia ja rikoslain valtionrajarikosta koskevan 17 luvun 7 §:n 2 momenttia muutettaviksi siten, että siviilitiedusteluviranomainen saisi avustaa tietolähdettä tämän laittomassa maahantulossa ja että tässä yhteydessä Suomen rajan laittomasti ylittävää ulkomaalaista ei tuomittaisi valtionrajarikoksesta. Kyse olisi periaatteellisesti merkittävästä pelkkää tietolähteen hengen tai terveyden suojaamisen tarkoituksessa tapahtuvaa tietolähteen henkilöllisyyden paljastumisen estämistä laajemmasta uudentyyppisestä tietolähteen turvaamistoimivaltuudesta, jota käytettäessä siviilitiedusteluviranomainen voisi avustaa tietolähdettä tämän lähtökohtaisesti lainvastaisessa toiminnassa ja siihen liittyvässä toisten viranomaisten toimenpiteiden välttämiseksi.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista ja poisottamista koskevaan 16 §:ään lisättäisiin 2 momentiksi säännös viranomaisen ulkopuolisen henkilön oikeudesta toteuttaa siviilitiedusteluviranomaisen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa tiedustelumenetelmän käytön edellyttämä yksittäinen asennus- tai poistamistoimenpide.

Oma kysymyksensä ovat tilanteet, joissa tietoja tiedusteluviranomaiselle luovuttava, tietoja tiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa hankkiva tai tiedusteluviranomaista sen yksittäisen tehtävän suorittamiseen liittyvissä toimenpiteissä avustava henkilö syylistyisi työnantajaansa tai työnantajansa asiakasta kohtaan lähtökohtaisesti lain tai lojaliteettivelvollisuutensa vastaiseen tekoon. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa viitataan henkilön laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asennus- tai poistamistoimenpiteen toteuttamiseen suostumisen osalta henkilölle mahdollisesti aiheutuviin seuraamuksiin, kuten mahdolliseen työpaikan menettämiseen (s. 77).

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilain 5 a luvun teleyrityksen velvollisuutta avustaa siviilitiedustelussa koskevan (nykyisin viittaussäännösmuotoisen) 51 §:n soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan teleyritysten lisäksi myös muut viestinnän välittäjät sekä myös tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajat. Vaikka viestinnän välittäjän ja tietoyhteiskunnan palvelun käsitteet on määritelty sähköisen viestinnän palveluista annetussa lain 3 §:n 29 ja 36 kohdassa, ne voivat olla käytännössä osin tulkinnanvaraisia. Tämä vaikuttaa erityisesti tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan käsitteen soveltamisalaan, joka on nopean teknologisen kehityksen myötä syntyvien uudentyyppisten palvelukonseptien ja palveluntarjoajien vuoksi myös vaikeasti ennakoitavasti laajentuva.

Hakonen Kimmo
tiedusteluvalvontavaltuutettu